

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології
факультету № 6**

ЛЕКЦІЯ 8

**навчальної дисципліни «Сучасні доктрини судової експертології» вибіркового
компонент освітньої програми третього (доктора філософії) освітньо-
наукового рівня вищої освіти**

081 Право

ТЕМА 8

Тактика проведення судових експертиз

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.10.2023 № 9

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 18.10.2023 № 9

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.10.2023 № 9

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол від 16.10.2023 р. № 9)

Рецензенти:

Заступник директора Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса з наукової роботи д.ю.н., професор
Сімакова-Єфремян Є. Б.

Професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор Степанюк Р. Л.

План лекції

1. Загальні тактичні засади проведення експертизи
2. Підготовка і призначення судової експертизи.

Рекомендована література:

1. Експертизи у судочинстві України: посібник / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, І. В. Гори. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 504 с.

URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12767.pdf>

2. Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій. Київ: Видавничий дім «Ін-Юре»: 2007. 528 с.

3. Макаренко Е. І. Негодченко О. В., Тertiшник Н. Н. Експертизи на досудовому слідстві: посібник. Днепропетровськ., 2001.

URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/2815/1/%d0%a2%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b8%d1%88%d0%bd%d0%b8%d0%ba%20%d0%92.%20%d0%9c.%20%2c%20%d0%9d%d0%b5%d0%b3%d0%be%d0%b4%d1%87%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%9e.%20%d0%92.%2c%20%d0%9c%d0%b0%d0%ba%d0%b0%d1%80%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%95.%20%d0%86.%20%d0%84%d0%9a%d0%a1%d0%9f%d0%95%d0%a0%d0%a2%d0%98%d0%97%d0%98%20%20%d0%9d%d0%90%20%d0%94%d0%9e%d0%a1%d0%a3%d0%94%d0%9e%d0%92%d0%9e%d0%9c%d0%a3%20%d0%a1%d0%9b%d0%86%d0%94%d0%a1%d0%a2%d0%92%d0%86.pdf>

4. Судова експертологія : підруч. / за заг. ред. В.М.Тertiшника. Харків: Право, 2021. 280 с. URL: https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=4488&download_id=1495

5. Судові експертизи в процесуальному праві України: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 424 с. <https://lira-k.com.ua/preview/12767.pdf>

6. Щербаковский М. Г. Судебные экспертизы: назначение, производство, использование : учеб.-практ. пособие. Харьков: Эспада, 2005. 544с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/UP/SHERBAKOVSKIY_2005.pdf

7. Щербаковский М. Г. Судова експертологія : посібник. Харків, ХНУВС. 2009.. 190 с.

Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків: В деле, 2015. 560 с.
URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6020/Provedennia%20ta%20vykorystannia%20sudovykh%20ekspertyz%20u%20kryminalnomu%20provadzhenni_monohrafiia_M%20H%20Shcherbakovskyi_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=1

1. Загальні тактичні засади проведення експертизи

Проведення судової експертизи на досудовому слідстві – це процесуальна дія слідчого, особи, котра провадить дізнання, прокурора з вибору судової експертизи як форми вирішення питань, які вимагають спеціальних знань у науці, техніці й іншій професійній діяльності. Проведення судової експертизи, як слідча дія, можливе тільки після порушення кримінальної справи. На стадії досудового слідства експертиза призначається слідчим, особою, яка провадить дізнання, або прокурором.

У тактичному і процесуальному плані приводом призначення експертизи є:

- рішення слідчого;
- наявність клопотань учасників процесу;
- вказівка закону на необхідність призначення експертизи (ст. 76 КПК України);
- рекомендації окремої криміналістичної методики розслідування злочинів.

Фактичною підставою призначення експертизи є потреба в спеціальних знаннях для встановлення обставин розслідуваного злочину. У кожному конкретному випадку ці обставини визначаються слідчим, який призначає експертизу. Експертиза призначається в тих ситуаціях, коли потрібно встановити фактичні дані експертним шляхом; викликає сумнів вірогідність даних, отриманих у ході проведення інших слідчих дій, або потрібно перевірити висунуту слідчим версію.

Юридичною підставою для проведення експертизи є відповідна постанова слідчого. Винесення постанови про призначення експертизи – основний юридичний факт, що тягне виникнення всієї системи процесуальних відносин із приводу експертизи. Між слідчим і експертом складаються процесуальні відносини щодо проведення судової експертизи. Якщо експертиза проводиться

державним експертом, то ці відносини здійснюються через керівника державної експертної установи (служби).

Проведення експертизи, як слідча дія, складається із трьох етапів:

- а) підготовки і призначення експертизи слідчим;
- б) проведення дослідження експертом;
- в) дослідження, оцінки і перевірки висновку експерта слідчим.

Кожний етап відрізняється суб'єктом проведення, має різну мету, реалізується різними способами і може бути деталізований на ряд стадій.

2. Підготовка і призначення судової експертизи.

Підготовка матеріалів для проведення експертизи являє собою систему процесуальних, організаційно-тактичних і технічних дій по збиранню, підготовці і оформленню необхідних для проведення експертизи об'єктів експертного дослідження.

Важливу допомогу в підготовці до проведення експертизи здійснює залучений слідчим згідно зі ст. 128¹ КПК України до участі в проведенні слідчих дій спеціаліст. Участь спеціаліста при проведенні слідчих дій створює сприятливу вихідну слідчу ситуацію. Відзначена ситуація має наступні особливості.

По-перше, спеціаліст, який знає існуючі експертні методичні можливості дослідження різноманітних матеріальних джерел інформації, цілеспрямовано здійснює їх пошук і правильно здійснює вилучення.

По-друге, спеціаліст здатний досліджувати не окремі сліди і предмети, штучно ізольовані від середовища і досліджувані в лабораторній обстановці, а всю сукупність цих слідів, що утворюють слідову картину події. Специфіка слідової картини події полягає в тому, що вона може досліджуватися як самостійне цілісне утворення у всьому розмаїтті його системно-структурних зв'язків.

Специфікою першого етапу є аналіз обстановки місця події, висування версій про подію злочину і виділення на цій основі носіїв потенційної доказової інформації у вигляді матеріальних джерел (утворень), які направляються на дослідження.

Розглянемо докладніше стадії підготовки до проведення судової експертизи.

Прийняття слідчим рішення про проведення експертизи. Для визначення необхідності проведення судової експертизи по кримінальній справі і її можливостей проводиться аналіз слідчої ситуації. З'ясовується механізм розслідуваної події, виділяються матеріальні взаємодіючі об'єкти. Експертиза призначається виходячи із прямої вказівки закону відповідно до вимог ст. 76 КПК України або після з'ясування слідчим необхідності встановлення фактичних даних, які мають значення для справи, за допомогою наукових, технічних і інших спеціальних знань.

Необхідність призначення експертизи в слідчій практиці зустрічається набагато частіше, ніж це вказується в законі. Так, обов'язково проводяться інженерно-технічні експертизи по справах про аварії на транспорті, по справах про порушення техніки безпеки або протипожежної безпеки; бухгалтерські та економічні експертизи по справах про розкрадання; криміналістичні експертизи по справах про підробку паперових грошей; товарознавчі експертизи по справах про випуск недоброякісної і нестандартної продукції і ін.

Необґрунтована відмова від проведення експертизи на досудовому слідстві призводить до неповноти дослідження доказового матеріалу, що може стати підставою для повернення справи на додаткове розслідування.

Призначення експертизи здійснюється з ініціативи слідчого, але може проводитися за клопотанням учасників кримінального процесу: обвинувачуваних, підозрюваних, потерпілих, їх законних представників. У цьому випадку в клопотанні вказуються конкретні питання, що вимагають вирішення експертом.

Слідчий повинен задовольнити клопотання учасників процесу про проведення експертизи, якщо обставини, які підлягають з'ясуванню, можуть мати значення для справи. Якщо зазначене клопотання повністю або частково відхиляється, то підстави відмови повинні бути викладені в мотивованій постанові (ст. 129 КПК України).

Після прийняття рішення про призначення експертизи необхідно визначити її предмет, тобто ті фактичні дані, що потрібно встановити у розслідуваній справі.

Конкретний предмет призначуваної експертизи обумовлює перелік питань, що підлягають вирішенню експертом. Слідчий повинен чітко усвідомити, яка сфера спеціальних знань необхідна для встановлення фактичних даних у справі. Виходячи із предмета призначуваної експертизи необхідно ясно і грамотно сформулювати питання перед експертом.

Предмет експертизи визначається рівнем розвитку тієї або іншої галузі знання і практичною розробленістю методів встановлення певних фактів. Не всякий факт може бути предметом експертизи, а тільки такий, котрий відповідає двом критеріям. По-перше, він повинен бути апробований експертною практикою, і для його встановлення розроблені відповідні методики. По-друге, мати значення для розслідуваної справи. Другий критерій визначається обставинами, які підлягають встановленню слідчим. Одночасне урахування обох критеріїв дозволяє точно визначити конкретний предмет експертизи і відповідно – коло питань експерту.

Наступним кроком слідчого є визначення виду експертизи. Залежно від природи носія інформації, що направляється на дослідження (об'єкта експертизи), необхідних для розслідування і встановлення фактичних даних (предмета експертизи) визначається вид експертизи відповідно до класифікації експертиз за спеціальними знаннями.

Крім того, встановлюється процесуальний вид експертизи. Якщо експертиза призначається після раніше проведеної, то виходячи з оцінки попереднього експертного дослідження планується проведення повторної або додаткової експертиз. Слідчий визначає, чи буде призначувана експертиза комісійною або комплексною. Від правильного визначення роду і виду судової експертизи, її можливостей залежить доцільність призначення експертизи, вибір експертної установи і експерта.

Важливим моментом етапу призначення є визначення черговості проведення декількох експертиз. По одній кримінальній справі можна проводити комплекс різних судових експертиз як у відношенні того самого об'єкта, так і групи об'єктів.

При цьому можливі дві ситуації. У першій ситуації ті самі об'єкти підлягають різним експертним дослідженням. Так, при розслідуванні злочину про нанесення тілесних ушкоджень ножом спочатку була призначена дактилоскопічна експертиза по встановленню наявності слідів пальців рук підозрюваного на ручці ножа. Потім проводилася комплексна судово-медична і матеріалознавча експертиза (експертиза волокон) по визначенню наявності на клинку ножа нашарувань мікрОВОЛОКОН, слідів крові, утворених у результаті контакту ножа з тілом і одягом потерпілого. На закінчення проводилася експертиза по встановленню належності знаряддя злочину до холодної зброї. У другій ситуації проведення одних експертиз обумовлено результатами, отриманими при проведенні інших експертиз. Прикладом служить порядок призначення декількох експертиз по встановленню причин пожежі. Спочатку призначаються матеріалознавчі експертизи для встановлення наявності в згорілих залишках з вогнища пожежі слідів пально-мастильних матеріалів і нафтопродуктів або оплавлених електропроводів зі слідами короткого замикання. Потім призначається

пожежно-технічна експертиза, завданням якої є визначення причин пожежі з урахуванням результатів раніше проведених експертиз.

У наведених випадках експертизи виконуються самостійно і кожна оформляється окремим висновком. Обов'язком слідчого є вирішення питання про послідовність проведення цих судових експертиз, оскільки при здійсненні експертних досліджень в об'єкт експертизи можуть бути внесені зміни.

Слідчим визначається вибір часу проведення експертизи. Кримінально-процесуальний закон не визначає момент, коли повинна бути призначена експертиза. Це питання вирішується слідчим у кожному конкретному випадку з урахуванням сформованої ситуації і тактичних міркувань. Варто дотримуватися того правила, що експертиза призначається якомога раніше, оскільки її проведення вимагає витрат певного періоду часу, тривалість якого залежить від складності досліджень. Експертиза призначається тоді, коли зібрані всі необхідні для її проведення матеріали. У зв'язку із цим слідчий, визначаючи час проведення експертизи, повинен спланувати і провести слідчі дії та інші заходи, спрямовані на збір матеріалів для проведення експертизи.

Так, одним з головних методів судово-психологічної експертизи є вивчення матеріалів кримінальної справи, представлених у розпорядження експерта. Тому важливим моментом у її організації є підготовка матеріалів, що містять інформацію про особистість людини, яка направляється на психологічну експертизу. До них відносяться відомості двох видів: загальні відомості про умови розвитку і виховання особи, звички, навички поведінки, інтереси, способи вирішення конфліктів і ін., а також інформація про психічний стан особи у кримінальній ситуації. Дані про це можуть міститися в характеристиках і інших документах, показаннях свідків, а також показаннях самої особи. Таким чином, слідчому необхідно підготувати матеріали, у яких в тій або іншій формі містяться відомості, що мають психологічний зміст або здатні бути інтерпретовані

експертом. У зв'язку з більшим обсягом матеріалів, необхідних для судово-психологічної експертизи, її доцільно проводити на наступному етапі розслідування, коли зібрано достатньо відомостей про особу, яка підлягає дослідженню.

Відповідальним моментом є підготовка об'єктів для проведення експертизи. При підготовці матеріалів для проведення експертного дослідження слідчий повинен визначити кількість об'єктів–речових доказів, відібрати зразки для експертного дослідження (зокрема зразків порівняння для вирішення ідентифікаційних питань), уточнити вихідні дані, а також визначити ті матеріали кримінальної справи, з яких встановлюються фактичні дані, необхідні для дачі обґрунтованого висновку.

Вихідні дані для проведення всіх видів дослідження можуть бути отримані в ході огляду місця події, огляду трупа, освідування, слідчого експерименту, допитів свідка, потерпілого, підозрюваного.

Якщо експерт відповідає за повноту і об'єктивність дослідження представлених об'єктів, то за їх дійсність, повноту і якість відповідальність несе слідчий, який призначив експертизу.

Вибираючи об'єкти, які необхідно представити експерту, варто виходити з положення, що головним чином представляти належить первісні речові докази, безпосередньо пов'язані з подією злочину. Лише в крайньому випадку, коли дослідження оригіналів утруднене внаслідок їх громіздкості, крихкості, невіддільності від навколишнього середовища, схильності до псування і т. ін., на експертизу представляються похідні речовинні докази: зліпки, копії, відбитки, фотографії і т. ін.

Більшість психологічних, психіатричних і деяких видів медичних експертиз неможливо провести без направлення на дослідження учасника процесу. Тут особливий об'єкт дослідження: обвинувачуваний, підозрюваний, потерпілий, свідок, які одночасно виступають суб'єктами процесу з певними процесуальними правами і обов'язками. Слідчому необхідно забезпечити безперешкодне проведення експертного дослідження відносно цих осіб.

При відборі множинних речовинних доказів (зерно, дріб, ґрунт, бензин і ін.) на дослідження представляється середня проба. Відбір її слід проводити за затвердженою відповідними стандартами методикою.

Істотну допомогу слідчому в підготовці матеріалів на експертизу можуть надати консультації обізнаних осіб або експерти, яким буде доручено проведення експертизи, ознайомлення з рекомендаціями, викладеними в довідковій і методичній літературі. Як вказано вище, слідчий вправі у відповідності до ст. 128¹ КПК України залучити обізнану особу як спеціаліста для збирання необхідних матеріалів.

Щодо надання експерту матеріалів кримінальної справи існує певне обмеження. Не всі матеріали справи, що пов'язані з досліджуваними експертом об'єктами, необхідні для дачі висновку. Більше того, направлення кримінальної справи цілком у розпорядження експерта не дозволить слідчому продовжити розслідування, що відобразиться на строках проведення слідства. Разом з тим, не можна обмежити обсяг і межі ознайомлення експерта з матеріалами справи. При вирішенні зазначеного питання слідчий повинен керуватися наступним принципом. У розпорядження експерта направляються відповідні до предмета призначуваної експертизи матеріали справи (протоколи слідчих дій, довідки, технічна документація та ін.), у яких відображені фактичні дані, пов'язані з виникненням, існуванням (зберіганням, експлуатацією), вилученням об'єкта, що направляється на експертизу. Так, відомості про час експлуатації взуття,

вилученого у підозрюваного в крадіжці через тривалий період часу після вчинення злочину, допоможуть уникнути експертові категорично негативного висновку при вирішенні питання про тотожність, коли сліди з місця події відрізняються від відбитків, утворених перевірюваним взуттям. Зазначені розходження можуть бути обумовлені як відмінністю об'єкта, що перевіряється, від шуканого об'єкта, так і істотною зміною рельєфу підошви взуття внаслідок зношування.

Нерідко в матеріалах справи містяться суперечливі дані або відомості, які прямо заперечують одні одних. Наприклад, очевидець дорожньо-транспортної події свідчить, що швидкість автомобіля перед зіткненням становила 80–90 км/годину, а водій стверджує, що автомобіль рухався зі швидкістю не вище 50 км/годину. Зазначені параметри є вихідними даними автотехнічної експертизи, на підставі яких експерт повинен дати висновок про технічну можливість запобігання події. У зв'язку із суперечливістю вихідних даних слідчий зобов'язаний указати ті з них, на які експерт повинен опиратися при дачі висновку.

У випадку призначення додаткової або повторної експертизи, крім зазначених вище матеріалів, експерту направляються також висновки попередніх експертиз із усіма додатками (фотознімками, порівняльними зразками і т. ін.), а також додаткові матеріали, що стосуються предмета експертизи, які були зібрані після виконання первинного висновку.

Наступною стадією підготовки є вибір слідчим державної експертної установи (підрозділу) або приватного експерта, яким буде доручено проведення експертного дослідження.

Експертна установа (підрозділ) вибирається за відомчо-територіальним принципом. У постанові про призначення експертизи вказується найменування експертної установи. Експертиза може призначатися приватному експерту. У цьому випадку експерт призначається безпосередньо слідчим, а його прізвище вказується в постанові про призначення експертизи. Приватний експерт при

виконанні процесуальних дій повинен мати при собі і пред'являти на вимогу слідчого свідоцтво МЮ України або МОЗ України про присвоєння йому кваліфікації судового експерта.

Відповідальність за вибір приватного експерта лягає на слідчого, що призначає експертизу. У такій ситуації необхідно визначити: фахівця якої конкретно галузі знань варто вибрати, де може знаходитися цей фахівець, яким якостям він повинен відповідати, як забезпечити умови для успішної роботи експерта, де він буде проводити дослідження. Слідчий повинен перевірити не тільки наявність спеціальних знань у обраної особи, але і його незацікавленість у результатах справи.

Переконавшись, що особа, обрана експертом, відповідає необхідним вимогам, слідчий повинен вручити їй копію постанови про призначення експертизи, роз'яснити права і обов'язки судового експерта, попередити про кримінальну відповідальність за відмову від виконання обов'язків без поважних причин і за дачу свідомо неправдивого висновку, а також розголошення даних досудового слідства, або про адміністративну відповідальність за злісне ухилення від явки на виклик слідчого або суду.

Запрошені особи стають експертами тільки після того, як слідчий, згідно зі ст. 242 КПК України, винесе постанову про призначення судової експертизи.

Призначення експертизи слідчим повинно бути процесуально оформлено. Юридичною підставою для проведення експертизи є процесуальний документ – Постанова про призначення експертизи. Постанова, як процесуальний документ, повинна бути викладена повно і точно, у певній послідовності. У практичній діяльності слідчі нерідко утрудняються у визначенні виду експертизи відповідно до класифікації за галузями знань. У такій ситуації для запобігання помилок у найменуванні роду, виду експертизи доцільно в постанові вказати клас, до якого відноситься призначувана експертиза. Наприклад, „криміналістична експертиза”,

„судово-медична експертиза”, „інженерно-технічна експертиза”. Якщо експертиза проводиться в експертній установі, то керівник, організовуючи дослідження, виходячи з питань і представлених об'єктів самостійно визначає вид експертизи і доручає її проведення відповідному експертові.

Якщо в справі необхідно призначити кілька експертиз, які будуть проводитися в одній експертній установі, то бажано по кожній з них скласти окрему постанову. Коли слідчий утрудняється в розмежуванні питань відносно різних експертиз, то припустиме їх формулювання в одній постанові.

Під час призначення експертизи слідчим вирішується питання про необхідність присутності при її проведенні слідчого, обвинувачуваного та інших осіб. При проведенні експертного дослідження можуть бути присутніми:

- а) слідчий (за винятком проведення судово-медичної експертизи особи іншої статі, коли це супроводжується її оголенням);
- б) обвинувачуваний і інша особа (тільки з дозволу слідчого);
- в) лікарі лікувально-профілактичних установ з дозволу слідчого при проведенні судово-медичної експертизи.

Присутність слідчого при проведенні експертизи має на меті наступне:

- оперативне одержання від експерта інформації про надані об'єкти, не чекаючи закінчення проведення експертизи і процесуального оформлення висновку. Наприклад, інформація про вид, модель вогнепальної зброї за знайденою у тілі потерпілого кулею може бути негайно використана для проведення оперативно-розшукових заходів або слідчих дій з пошуку вогнепальної зброї;
- безпосереднє сприйняття властивостей об'єктів (наприклад, при розкритті трупа, розбиранні механізму керування автомобіля, що брав участь у дорожньо-транспортній події і т. ін.), необхідне для наступної оцінки висновку експерта;

- роз'яснення експертові змісту поставлених на вирішення експертизи питань, негайну постанову додаткових питань експерту у випадку виявлення в процесі проведення експертизи нових даних;
- своєчасне встановлення необхідності надання експерту додаткових матеріалів для проведення експертизи;
- фіксацію в протоколі допиту обвинувачуваного пояснень, які він дає експертові, якщо є присутнім при проведенні експертизи;
- вказівку експерту на ті властивості представлених об'єктів, що виявляють в процесі дослідження і які мають значення для розслідуваної кримінальної справи. Так, присутність слідчого при проведенні комп'ютерно-технічної експертизи допоможе експерту виявити серед даних, що містяться на жорсткому диску, ті файли, які необхідні для з'ясування обставин розслідуваного злочину.

Присутність обвинувачуваного при проведенні експертизи і дача ним необхідних відомостей доцільна у випадках, коли підлягають вирішенню питання, пов'язані із професійною або службовою діяльністю обвинувачуваного. Наприклад, роз'яснення дій або розпоряджень, пов'язаних з попередженням порушень техніки безпеки, аварій на виробництві, технологічними процесами виробництва якої-небудь продукції та ін.

Після виконання всіх перерахованих процедур слідчий направляє постанову про призначення експертизи і об'єкти, що підлягають дослідженню в обрану експертну установу або приватному експерту.

Основним завданням, що стоїть перед слідчим на цьому етапі, є підготовка об'єктів до транспортування до місця проведення експертизи. Підготовка включає упаковання об'єктів відповідно до методичних рекомендацій, надання пояснювальних написів, опечатування.

Якщо проведення комплексної експертизи поручається експертам різних експертних установ, то копії постанови направляються в кожную установу, а матеріали – провідній установі. Якщо проведення комплексної експертизи поручається співробітникам експертної установи і приватному експерту, копія постанови і об'єкти дослідження направляються в державну експертну установу.

Для проведення додаткової або повторної експертизи в розпорядження експерта необхідно направити висновки попередніх експертиз. Це необхідно для ознайомлення експерта із процедурою попередніх досліджень, а також для роз'яснення можливих розходжень у підсумкових висновках.

Транспортування матеріалів на експертизу може здійснюватися особисто слідчим, посильним або поштою. Останній спосіб неприйнятний, коли експертному дослідженню підлягають вогнепальна або холодна зброя, вибухові пристрої й речовини, комп'ютерно-технічні засоби, наркотичні засоби та інші об'єкти, що неможливо переслати поштою.

У деяких ситуаціях доставити в державну експертну установу ряд об'єктів судової експертизи неможливо з наступних причин:

- об'єкт занадто громіздкий, наприклад, зруйнований будівельний кран;
- об'єкт дослідження не можна вилучити, наприклад, місце вибуху або вогнище пожежі;
- об'єктів занадто багато – це фактично всі елементи матеріальної обстановки місця події, наприклад, локальна комп'ютерна мережа в організації.

У цих випадках слідчий, який призначив судову експертизу, не тільки повинен забезпечити експерту безперешкодний доступ до об'єкта, але й надати можливість дослідження і належні умови роботи. У першу чергу, це означає забезпечення схоронності об'єкта дослідження, недопущення туди сторонніх

осіб, які можуть внести зміни в матеріальну обстановку. Якщо об'єкти дослідження перебувають поза приміщеннями під відкритим небом, найважливішою умовою успіху проведення судової експертизи є оперативність її призначення.

У випадку, якщо експертиза призначається у відношенні підозрюваного або обвинувачуваного, які перебувають під арештом або в місцях ув'язнення, адміністрація відповідної установи для проведення експертизи забезпечує доступ експерта в цю установу (за письмовим допуском слідчого, що призначив експертизу), надання обладнаних приміщень.